

ALTERNATIVT FÖRSLAG

Svar på remiss SOU 2024:55 En översyn av 23 kap. brottsbalken

Kommunstyrelsens beslut

Kommunstyrelsen **tillstyrker** förslag 23 kap. 8 § andra stycket samt förslag till ny lag om uppgiftsskyldighet. Kommunstyrelsen besvarar inte remissen i övrigt, med bakgrund i dess förslag om straffrättsliga åtgärder som inte angår kommunal verksamhet.

Sammanfattning

Kommunstyrelsen agerar remissinstans i ärendet ”SOU 2024:55 En översyn av 23 kap. brottsbalken” från Justitiedepartementet. Utredningen har haft i uppdrag att analysera och ta ställning till hur straffansvaret för osjälvständiga brott, som till exempel försök, förberedelse och stämpling, bör utvidgas och förändras. Utredningen föreslår att gamla 23. Kap i brottsbalken bytts ut mot ett nytt, med författningsändringar som bland annat utvidgar straffbarheten för förberedelse och stämpling samt skärper straffskalan för vissa osjälvständiga brottsformer. Utredningen föreslår att den som frivilligt avstått från att genomföra planerad brottslighet eller förhindrat att brottsligheten kunnat ske ska i vissa fall inte dömas för förberedelse eller stämpling. Vidare föreslås att om den som avstår från den planerade brottsligheten frivilligt avslöjar den planerade brottsligheten till myndighetsperson, så som lärare eller vårdpersonal, är myndighetspersonen skyldig att överlämna information om den planerade brottsligheten till Polismyndigheten omedelbart.

Kommunstyrelsen anser att de straffrättsliga åtgärder som föreslås inte ingår i kommunal verksamhet och besvaras inte i remissvaret. ~~Däremot anser Kommunstyrelsen att lagen om uppgiftsskyldighet för myndighetspersoner bör strykas. Kommunstyrelsen anser, likt vid den tidigare föreslagna informationsplikten, att uppgiftsskyldighet för offentligt anställda påverkar medborgarnas tillit till och förtroende för kommunens verksamheter, dels innebära en osäkerhet och obehag för anställda vad gäller överväganden om vad som gäller och i vilka situationer samt försvårar rekryteringen till välfärdssektorn. Kommunstyrelsen anser att utredningen brister genomgående i sin hantering av de frågor och konsekvenser som kan komma att tillfalla personalen med den föreslagna uppgiftsskyldigheten.~~

~~Kommunstyrelsen anser att syftet med författningsförslagen kan inrymmas i serviceskyldigheten i förvaltningslagen, där personal kan hjälpa de enskilda som vill lämna uppgifter om planerad brottslighet till Polismyndigheten.~~

Kommunstyrelsen **tillstyrker** förslag 23 kap. 8 § andra stycket samt förslag till ny lag om uppgiftsskyldighet. Kommunstyrelsen besvarar inte remissen i övrigt, med bakgrund i dess förslag om straffrättsliga åtgärder som inte angår kommunal verksamhet.

Ärendet i sin helhet

Kommunstyrelsen agerar remissinstans i ärendet ”SOU 2024:55 En översyn av 23 kap. brottsbalken” från Justitiedepartementet. Utredningen har haft i uppdrag att analysera och ta ställning till hur straffansvaret för osjälvständiga brott, som till exempel försök, förberedelse och stämpling, bör utvidgas och förändras. Syftet är att mer effektivt motverka brott, i synnerhet brott som begås inom ramen för organiserad brottslighet.

Utredningens innehåll

Regeringen föreslår att 23 kap. brottsbalken som reglerar de osjälvständiga brottsformerna såsom försök, stämpling och förberedelse till brott upphävs och ersätts av ett nytt kapitel där de befintliga bestämmelserna har arbetats om. Ändringen syftar till att modernisera lagstiftningen och göra den mer lättillgänglig, samt att den bättre ska överensstämja med dagens rättssamhälle. I förlängningen syftar även ändringarna till att motverka den organiserade brottsligheten och ha en brottsförebyggande verkan, samt leda till att fler lagförs för brott. Ändringarna kommer påverka Kriminalvården och Polismyndigheten i störst utsträckning.

Kommunerna, i synnerhet skola och socialtjänst, kommer framförallt att påverkas genom den föreslagna skyldigheten att rapportera brott som framkommer genom frivilligt tillbakaträdande enligt den nya bestämmelsen i lag om uppgiftsskyldighet för viss personal inom skolväsendet, på hem för vård eller boende, vissa myndigheter och personer i förtroendeställning. Lagen förväntas inte medföra en ökad kostnad eller ansvar för kommunerna, däremot kan det innebära ett ökat behov av utbildningsinsatser. Dessa kostnader föreslår utredningen ska hanteras inom kommunens befintliga budget.

Utöver nedan föreslagna ändringar av 23 kapitlet brottsbalken föreslås även andra ändringar införas, såsom införandet av en definition av begreppen gärningsman och medgärningsman (1 §), de olika medverkanformerna (3 §) och en omarbetning av bestämmelsen av ansvar och uppsåt (4 §). Ändringarna som utredningen föreslår är primärt redaktionella såsom modernisering av språket för att tillgängliggöra och förenkla lagstiftningen, men innebär i övrigt inga andra större förändringar ur lagstiftningssynpunkt.

Ändringarna föreslås träda i kraft 1 november 2025.

Förslag om ändring av försök till brott

Utredningen föreslår en ändrad lydelse av försöksbestämmelsen, då dagens lydelse av bestämmelsen inte är ändamålsenligt utformad. Ändringen syftar bland annat till att kriminalisera otjänliga försök till brott. Ett otjänligt försök till brott innebär att det aldrig har funnits en fara för brottets genomförande, exempelvis genom att brottsplanen varit så bristfällig att brottet aldrig skulle komma till fullbordan, eller att tillfälliga omständigheter medfört att brottet aldrig genomfördes.

Enligt lagens nuvarande lydelse är otjänliga försök enbart straffbara om brottets fullbordan varit utesluten på grund av tillfälliga omständigheter. Utredningen vill nu ta ett steg längre och kriminalisera otjänliga försök till brott där brottets fullbordan enbart är utesluten på grund av en myndighets ingripande. Det som inspirerat utredningen till förslaget är det s.k. ”vapenattrappfallet” där Polismyndigheten fått nys om en förberedelse till brott som skulle genomföras med hjälp av ett vapen. Innan brottet genomfördes bytte dock polisen ut vapnet i fråga till en vapenattrapp, vilket gärningspersonen inte visste om. Mot bakgrund av att vapnet var utbytt förelåg inte längre en fara för brottets genomförande, vilket medförde att gärningspersonen inte kunde fällas för försök till brott. Rättsfallet har haft en stor påverkan på rättspraxis utveckling och utredaren föreslår därför att det inte längre ska vara möjligt att undgå straffrättsligt ansvar enbart på grund av omständigheter som gärningspersonen inte vet om. Vid införandet av bestämmelsen införs också ett undantag om att uppenbart mindre allvarliga försök inte ska leda till straffrättsligt ansvar.

Förslag om ändring av förberedelse och stämpling till brott

Utredningen föreslår att förberedelse och stämpling till brott regleras av samma lagbestämmelse, till skillnad från idag där brotten regleras av olika bestämmelser. Mot bakgrund av att stämpling och förberedelse är snarlika varandra kan ändringen medföra att lagbestämmelsen blir mer heltäckande och förutsägbar, samt bättre harmonisera med rättsutvecklingen över tid. Vidare syftar ändringen till att det straffbara området utvidgas. Exempelvis ska det numera vara möjligt att utkräva straffrättsligt ansvar för förberedelse till brott vid finansiering och transaktioner som görs via alternativa betalningssystem, vilket inte varit möjligt tidigare.

Förslag om ändring av underlåtenhet att avslöja eller hindra brott

Utredningen föreslår en utökad kriminalisering av situationer där en person underlåter att avslöja eller hindra pågående brott. Enligt dagens lagstiftning föreligger ingen skyldighet att avslöja eller hindra brott om sådant avslöjande antingen medför ett straffrättsligt ansvar för en själv, eller om avslöjandet skulle medföra en utsatt situation för en själv eller någon annan. Den som bevitnar ett brott och som genom avslöjandet skulle avslöja brottslighet om sig själv har alltså ingen skyldighet att anmäla brottet.

Utredningen finner att den nuvarande lagstiftningen är otillräcklig och leder till ett otillfredsställande rättsligt resultat, vilket är varför utredningen föreslår en ändring av befintlig lag till att förenkla tillämpningsområdet, samt att inte längre ska vara möjligt att underlåta att avslöja eller förhindra ett allvarligt brott på grund av att avslöjandet kan röja annan mindre allvarlig brottslighet om sig själv. Övervägandet har sin grund i det s.k. ”underlåtenhet och smygfilmning-fallet”, där en pojke bevittnade och även filmade en våldtäkt av en underårig. Mot bakgrund av att pojken olovligen filmade våldtäkten kom domstolen fram till att det inte förelåg en skyldighet för honom att avbryta våldtäkten, eftersom han då skulle riskera att avslöja brottslighet om sig själv för polisen, d.v.s. den olovliga filmningen. Utredningen föreslår med anledning av rättsfallet att det ska föreligga en skyldighet att avslöja eller hindra brott även om ingripandet kan avslöja mindre allvarlig brottslighet om sig själv. Det ska likt idag enbart föreligga en skyldighet att avslöja eller hindra brott om ingripandet kan göras utom allvarlig fara för sig själv eller någon annan.

Förslag om frivilligt tillbakaträdande genom anmälan till myndighet och om lag om uppgiftsskyldighet för viss personal inom skolväsendet etc.

Utredningen föreslår införandet av en ny lagbestämmelse i 23 kap. 8 § brottsbalken som syftar till att den som frivilligt tillbakaträder från förberedelse, stämpling eller anstiftan till brott genom att avslöja brottsplanerna för en myndighet, och avslöjandet leder till att brottet hindras, ska gå fri från ansvar.

Bestämmelsen syftar till att införa ett incitament för människor i kriminella miljöer att frivilligt tillbakaträda från brottsplaner och att förhindra allvarlig brottslighet. Lagstiftningen kommer främst ta sikte på människor som befinner sig längre ner i brottshierarkin, och som inte har sådant inflytande att de själva kan avstyra brottsplanerna. De är dock med och planerar brottet, men vill inte längre delta i brottsligheten. Det är förmodligen primärt unga människor som innehar en sådan ställning, vilket gör att det framförallt är den gruppen som lagstiftningen kommer att omfatta.

Utöver en möjlighet att frivilligt tillbakaträda enligt 23 kap. 8 § andra stycket brottsbalken införs en ny lag som föreskriver en skyldighet för personal inom skolväsendet, på hem för vård eller boende, vissa myndigheter och personer i förtroendeställning att lämna uppgifter om ett avslöjande om brott till Polismyndigheten, så kallad uppgiftsskyldighet. Kretsen av människor som lagen syftar att omfatta är alltså personal inom vissa myndigheter, exempelvis rektorer och annan skolpersonal, samt personer i förtroendeställning. Lagen syftar dock inte på människor som enskilda generellt känner ett förtroende för, utan centralt är att personen innehar en särskild roll med förtroendeställning. Om informerad myndighet eller person i förtroendeställning inte att för vidare informationen enligt bestämmelsen, eller inte gör det tillräckligt skyndsamt så att brottet inte hinner undanröjas, kan myndighetspersonen hållas ansvarig för brott. Meddelaren som informerat om brottet och frivilligt tillbakaträtt från gärningen påverkas inte av myndighetspersonens underlåtenhet. Vad

straffskalan för underlåtelse att informera Polismyndigheten uppgår till framgår inte av utredningen.

Kommunstyrelsens svar

Med bakgrund i kommuners generella ansvarsområde har Kommunstyrelsen inga synpunkter på de straffrättsliga förändringarna i brottsbalken kap. 23. Ändringarna som föreslås i utredningen påverkar inte kommunens verksamhet, med undantag för 23 kap. § 8 andra stycket samt ny lag om uppgiftsskyldighet som bland annat berör kommunala tjänstepersoner och huvudmän i skola och omsorg.

Avstyrker förslag om uppgiftsskyldighet till Polismyndigheten

Gällande författningsförslagen om uppgiftsskyldighet till Polismyndigheten av myndighetspersoner **tillstyrker** Kommunstyrelsen samtliga. Det gäller förslaget om brottsbalken 23 kap. 8 § andra stycket samt förslag till ny lag om uppgiftsskyldighet för viss personal inom skolväsendet, på hem för vård eller boende, vissa myndigheter och personer i särskild förtroendeställning.

Kommunstyrelsen besvarar inte remissen i övrigt, med bakgrund i dess förslag om straffrättsliga åtgärder som inte angår kommunal verksamhet.

~~Kommunstyrelsen anser inte att lagen uppfyller sitt syfte, att främst barn och unga ges möjlighet att lämna uppgifter om planerad brottslighet till dem de har förtroende för, utan tvärtom. Kommunstyrelsen ser en klar brist med införandet av 23 kap. 8 § brottsbalken då ansvarsfrihet aldrig på förhand kan vara säker, utan den enda som kan avgöra huruvida ansvarsfrihet genom anmälan till myndighet är förundersökningsledaren. Brottsutredningen fortgår trots att ett frivilligt tillbakaträdande har skett och myndigheten informerar de brottsförebyggande myndigheterna om detta. Meddelaren kan inte på förhand veta om meddelaren i praktiken kommer att gå fri från ansvar, eller om avslöjandet kommer att leda till lagföring — det enda den vet är att informationen han/hon delar med sig av kommer överlämnas till relevant myndighet.~~

~~Kommunstyrelsen ser därmed en påtaglig risk att lagen inte kommer att leda till en bättre samverkan mellan de i kriminella miljöer och de brottsförebyggande myndigheterna. Snarare gör lagen det svårare att få hjälp från myndighetspersonal då de unga som lagen riktar sig till inte vet om den information de delar med sig av kommer leda till ansvarsfrihet eller straffrättsliga påföljder, med resultatet att de inte delar med sig av information till dem de har mest förtroende för.~~

Utredningens konsekvensanalys brister

~~Kommunstyrelsen anser att utredningen brister gällande de konsekvenser som kan tillfalla den personal som är skyldiga att lämna uppgifter om brottsligheten till Polismyndigheten. Det är inte otänkbart att offentligt anställda utsätts för hot och våld i egenskap av att de av tvång lämnat uppgifter om planerad brottslighet. Att personal utsätts för hot och våld är oacceptabelt i sig, men är~~

också något som i sin tur kan leda till att personalen undviker lämna uppgifter om brotten från första början. Om så skulle ske så beskriver inte utredningen heller vilka konsekvenser som drabbar den personal som inte lämnat uppgifter om den planerade brottsligheten eller dröjt för länge med sådan uppgifts anmälan.

Vidare anser Kommunstyrelsen att praktiska frågor som hur informationen ska dokumenteras, skickas och förvaras, samt hur samtycke från den enskilde uppgiftslämnaren ska hanteras. Kommunstyrelsen ser stora brister i hur utredningen hanterar frågan gentemot den personal som ska få uppgiftsskyldigheten.

Serviceskyldigheten i förvaltningslagen är tillräcklig

Kommunstyrelsen anser att den serviceskyldighet som åligger kommuner i förvaltningslagen är tillräcklig. Inom ramen för serviceskyldigheten bör syftet med förslaget ingå — att enskild kommer i kontakt med relevant myndighet — då personal hjälper den enskilda att själv komma i kontakt med och lämna information till Polismyndigheten och/eller andra brottsbekämpande myndigheter. Behovet av en särskild uppgiftsskyldighet försvinner och syftet med utredningens förslag uppfylls utan att personal riskeras utsättas för konsekvenser, både potentiellt straffrättsliga som de om hot och våld.

Kommunstyrelsens tidigare yttranden

Kommunstyrelsen står fast vid sitt yttrande till Regeringskansliet från den 27 september 2023 om informationsplikt för anställda i kommuner och regioner i mötet med papperslösa. I brevet uppmanar Borås Stad å det skarpaste att regeringen inte föreslår eller inför sådan informationsplikt. Om en sådan skulle införas menade Borås Stad att all kommunal och regional verksamhet borde undantas — inte bara skola och sjukvård eller situationer som gäller särskilt ömmande värden. Brevet fastslår att en informationsplikt av det slag som förespråkades då skulle dels påverka medborgarnas tillit till och förtroende för kommunens verksamheter, dels innebära en osäkerhet och obehag för anställda vad gäller överväganden om vad som gäller och i vilka situationer. Dessutom skulle den i förlängningen troligen försvåra rekrytering av personal till välfärden — en sektor som redan i dag brottas med kompetensförsörjningsproblem. Kommunstyrelsen anser att den problematik som lyftes i brevet även gäller för delar av den lagstiftning som föreslås i nya 23 kap. brottsbalken.

Kommunstyrelsen avstyrker förslag 23 kap. 8 § andra stycket samt förslag till ny lag om uppgiftsskyldighet. Kommunstyrelsen besvarar inte remissen i övrigt, med bakgrund i dess förslag om straffrättsliga åtgärder som inte angår kommunal verksamhet.

Beslutsunderlag

1. Remiss av SOU 2024:55 En översyn av 23 kap. brottsbalken från Justitiedepartementet

2. Brev till Regeringskansliet ”Slopa förslaget om informationsplikt i kommunal och regional verksamhet” från 2023-09-27

Beslutet expedieras till

1. ju.remissvar@regeringskansliet.se
2. ju.L5@regeringskansliet.se

För Moderaterna

Annette Carlson
Marie Jöreteg

För Kristdemokraterna

Magnus Sjödahl
Hans Thornander

För Sverigedemokraterna

Andreas Exner
Kristian Silbvers